

Słownik przydatny na SDP 11 października 2021 r.

- **Pergamin** - materiał pisarski, wyrabiany ze skór zwierzęcych.
- **Kodeks** - stosowana w cesarstwie rzymskim jedna z form książki. Zbiór kart związanych, sztytów lub klejonych na brzegu nazywanym grzbietem. Karty kodeksu robione były z papirusu, bądź pergaminu, a następnie z papieru.
- **Manuskrypt** - (łac. *manuscriptum* - rękopis, od *manus* - ręka i *scriptum* - rzecz spisana) - ręcznie zapisany tekst, zazwyczaj zabytkowy zwój, kodeks, książka, lub dokument pochodzący sprzed okresu rozpowszechnienia się druku.
- **Paleografia** - nauka zajmująca się badaniem rozwoju pisma w procesie historycznym, a także badaniem środowiska, w jakim tworzono tekst, jak również rozpoznawaniem skrótów i rozszyfrowywaniem dawnego pisma.
- **Krój pisma** - charakterystyczny obraz kompletu znaków pisma, o jednolitych podstawowych cechach graficznych: stylu, rytmie, proporcji, dukcie, układzie, lub kształcie szeryfów, a także cechach optycznych. Ma wiele odmian, czasami nawet znacznie różniących się od formy podstawowej, lecz nadal zachowujących, w sposób konsekwentny, podstawowe założenia graficzne danej ich rodziny.
- **Czcionka** - rodzaj nośnika pojedynczych znaków pisma drukarskiego oraz podstawowy materiał zecerski, używany w technice druku wypukłego.
- **Font** (ang. z łac. *fons* - źródło) - komputerowy zestaw czcionek o określonych wspólnych cechach, zapisany w postaci elektronicznej.
- **Majuskuła** - krój pisma, zawierający jedynie wielkie, kwadratowe litery.
- **Minuskuła** - pismo zawierające małe i wielkie litery, stosowane w manuskryptach od około VII wieku.
- **Nomina Sacra** - skróty świętych imion w greckich i łacińskich rękopisach; pojawiają się również na obrazach i ikonach. Święte imiona skracano nadkreślając litery.
- **Świadek tekstu** - zachowany mały fragment tekstu, którego datowanie, pomaga ustalić datę powstania dzieła zachowanego tylko w późniejszych kopiach.
- **Ojcowie Apostolscy** - pisarze chrześcijańscy, którzy tworzyli dzieła zaraz po czasach apostołskich (na przeł. I i II wieku, do pier. poł. II wieku) i powoływali się na autorytet apostołów Chrystusa, lub ich bezpośrednich uczniów. Nie należy mylić z Ojcami Kościoła (w pojęciu Rzymsko-katolickim), do których zalicza się również późniejszych nauczycieli, do czasów św. Augustyna (V wiek) a nawet św. Tomasza (wiek XIII). Są to mn. Ignacy Antiocheński, Klemens Rzymski, Polikarp ze Smyrny, anonimowy autor Didache.
- **Sekcje Ammoniusza** - podział tekstu czterech Ewangelii, na perykopy umieszczany na marginesie rękopisów. W greckich rękopisach numery Sekcji Ammoniusza, oddawane były przy pomocy liter alfabetu greckiego, a pod nimi podawano zazwyczaj numery odpowiadających im Kanonów Euzebiusza.
- **Kanony Euzebiusza** - system oznaczeń paralelnych tekstów (perykop) Ewangelii, opracowany w IV wieku przez Euzebiusza z Cezarei.
- **Wulgata** - z łac. *Vulgus* lud, przekład Biblii na łacinę sporządzony z początkiem V wieku, przez Hieronima ze Strydonu, wykorzystujący teksty oryginalne (hebrajski i grecki) oraz wcześniejsze tłumaczenia. Do czasów nowożytnych jedyny oficjalny przekład w Kościele Zachodnim, a do Soboru Watykańskiego II (1962 – 1965) jedyne źródło katolickich przekładów Pisma Świętego.
- **Inkunabuł, Starodruk** - Drukowane pomiędzy 1455, a początkiem XVI w. książki o układzie naśladowującym rękopis.
- **Pismo gotyckie** - rodzina krojów pisma opartych na alfabecie łacińskim o łamanych i niezwykle ozdobnych konturach, początki datuje się na XI wiek, a w powszechnym użyciu występowało od XIII wieku i używane było w Europie do późnego średniowiecza. Do połowy XX w. przetrwały w postaci tzw Szwabachy niemieckiego typu pismu i czcionki drukarskiego stosowanego od przełomu XV XVI w. Istniała także jego wersja polska.
- **Szwabacha** (niem. *Schwabacher*) - pismo gotyckie, które dało początek narodowemu pismu niemieckiemu stosowanemu do naszych czasów. Drukarze w XVI wieku adoptowali szwabachę dla potrzeb alfabetu polskiego w celu zapisu tekstów w języku polskim, w odróżnieniu od antykwy, która służyła do zapisu tekstów łaciny.

- **Tekst krytyczny** (łac. *editio maior*) - redakcja naukowa i wydanie tekstu źródłowego dokumentu opatrzonego tzw. aparatem krytycznym, na który składają się merytoryczne przypisy wyjaśniające decyzje edytorskie wydawcy oraz przypisy bibliograficzne.
- **Aparat krytyczny** (łac. *apparatus criticus*) - przypisy do wydawanego tekstu wyliczające warianty przekazane przez różne manuskrypty.
- **Textus Receptus** (z łac. *tekst przyjęty*) - tekst grecki Nowego Testamentu opracowany przez reformatorów kościoła: Erazma, Roberta Estienne zwanego Stephanusem, Teodora Bezę oraz tłumaczy KJV, a będący podstawą wielu protestanckich tłumaczeń. Nazwa ta jest późniejsza, pochodzi z przedmowy wydania Elzewira z 1633 roku, gdzie napisano: „*Textum ergo habes, nunc ab omnibus receptum: in quo nihil immutatum aut corruptum damus* - **Tekst, który masz, jest teraz przez wszystkich przyjęty, w którym niczego nie zmieniliśmy ani nie uszkodziliśmy**”.
- **Ligatura** - połączone litery alfabetu drukowane bądź kreślone w postaci jednego wspólnego, nowego znaku. W języku polskim praktycznie występuje tylko w niektórych czcionkach (np. Times), w połączenie liter „f” i „i” w sposób taki, w którym kropka nad „i” jest wspólna z zawijasem litery *f* + *i* → *fi*. Jak w angielskim: *A* + *E* → *Æ*, *æ*; lub w niemieckim *fs* → *ß*. Z ligatur pochodzą powszechnie używane znaki @ → *At* i & → *Et*
- **Zecer** (niem. *Setzer*, od *setzen* - posadzić, usadowić, składać, stawiać) - wysoko kwalifikowany pracownik wykonujący skład czcionek na potrzeby druku.
- **Typografia** - jedna najstarszych z technik druku wypukłego. Za pomocą farby naniesionej na wypukłą formę drukowaną jest bezpośrednio podłoże (papier, pergamin, itp.). Technika stosowana przed wprowadzeniem ruchomych czcionek Gutenberga, gdy wykonywano drzeworyt i za jego pomocą wykonywano druk.
- **Przekład interliniarny, interlinia** - tłumaczenie, w którym obok siebie znajdują się: oryginał i dosłowne tłumaczenie kolejnych wyrazów. Dodatkowo przy każdym słowie mogą być też umieszczone inne informacje, takie jak zapis fonetyczny lub kody gramatyczne słowa. Nazwa pochodzi od faktu, że pomiędzy liniami tekstu oryginalnego umieszczone są linie z tłumaczeniem i dodatkowymi informacjami o słowach.
- **Przekład dosłowny** - przekład, w którym próbuje się oddać słowo za słowo, z (o ile to możliwe) dokładnym oddaniem stylu gramatycznego każdego słowa.
- **Przekład literacki** - przekład, w którym tekst literacki ukształtowany w jednym języku zostaje zrekonstruowany w systemie innego języka naturalnego.
- **Faksymile** - (od łac. *fac simile*, dosł. czyń podobnie) - reprodukcja w miarę dobrze oddająca oryginał, tj. starająca się zachować jego treść, format, korekty, notatki i znaki umieszczone w manuskrypcie, jak również niedoskonałości i braki. Nie należy mylić z reprintem.
- **Replika** - ponowne wykonanie danego przedmiotu na wzór oryginału (np. dzieła sztuki, pojazdu, broni, ubioru itp.).
- **Reprodukcja** - kopia oryginału, wykonana w dowolnej skali, metodą drukarską, graficzną, etc.
- **Reprint, przedruk** - (ang. *reprint*), dosłowne, bądź nieznacznie zmienione, ponowne opublikowanie utworu.
- **Autograf** - (gr. *αὐτός* - sam i *γράφω* - piszę) własnoręczne pismo jakiejś osoby (podpis, rękopis). W krytyce tekstów (tekstologii) autograf to tekst dzieła sporządzony własnoręcznie przez autora, czyli rękopis autorski. Tekst tego samego dzieła może istnieć w kilku autografach, odpowiadających kolejnym redakcjom dzieła (warianty tekstu), np. bruliony, czystopis.
- **Abrewiatura, abrewiacja** (łac. *abbreviatura, abbreviatio*; od łac. *brevis* - krótki) - umowny skrót, lub cały system skrótów używany w średniowieczu w celu skrócenia zapisu tekstu. Używany zarówno w manuskryptach jak i inkunabułach, a zanikający w książkach drukowanych w renesansie.
- **Inicjał** - wyróżnienie akapitu poprzez nadanie pierwszej literze tego fragmentu innego wyglądu niż posiada reszta tekstu. Pochodzi od łac. *initiale* bo łac. *initium* oznacza początek.
- **Incipit** - pierwsze słowa tekstu lub jego fragmentu tekstu funkcjonujące jako tytuł, gdy tekst nie ma tytułu.